

IV. Přístupy ke zkoumání jazyka v historické perspektivě

„Předlingvistické“ období

- Indie
  - Pāṇini (6. – 4. stol. př. n. l. ?) – *Aṣṭādhyāji* (Osmero pojednání)

- Antické Řecko a Řím
  - Dionýsios Thrax (170–89 př. n. l.) – *Techné grammatiké* (Umění gramatické)
  - Platón (427–347 př. n. l.) – dialogy *Kratylos*, *Faidros* aj.
  - Aristotélēs ze Stageiry (384–322 př. n. l.) – *Peri Hermeneias* (*De interpretatione*)

- Arabský poloostrov

Středověk

- *Septem artes liberales*
  - Trivium

  - Kvadrivium

Historicko-srovnávací jazykověda

- William Jones (1746–1784)
- Rasmus Rask (1787–1832)
- Franz Bopp (1791–1867)
- Jacob Grimm (1785–1863)
- Karl Brugmann (1849–1919)

Tzv. „Mladogramatické“ hnutí

Lingvistická typologie

- Genealogická (genetická) klasifikace jazyků

- Typologická klasifikace jazyků
  - Izolační
  - Aglutinační
  - Flektivní
  - Inkorporační

Jazykovědný strukturalismus

- Ferdinand de Saussure (1857–1913)
  - *Course de linguistique générale* (1916), editoři Charles Bally a Albert Sechehaye
  - *Écrits de linguistique générale* (2002)

Rysy strukturalismu:

- Diachronní perspektiva vs. synchronní perspektiva
- *Langue vs. parole*

Strukturalistická „ohniska“ v Evropě:

- Ženevské ohnisko: Ch. Bally (1865–1947), A. Sechehaye (1870–1946)
- Pařížské ohnisko: A. J. Greimas (1917–1992)
- Kodaňské ohnisko: L. Hjelmslev (1899–1965), V. Brøndal (1887–1942)
  - Glosématika
- Pražské ohnisko: V. Mathesius (1882–1945), B. Havránek (1893–1978), V. Skalička (1909–1991), R. Jakobson (1896–1982), N. S. Trubeckoj (1890–1938) aj.
  - Funkční strukturalismus

Americký „deskriptivismus“

- Leonard Bloomfield (1887–1949)
  - *Language* (1933)
- Edward Sapir (1884–1939)
  - *Language: An introduction to the study of speech* (1921)
- Benjamin Lee Whorf (1897–1941)

Hypotéza Sapira a Whorfa – determinismus vs. relativismus

Generativismus

- Avram Noam Chomsky (*1928)
  - *Syntactic Structures* (1957)
  - *Aspects of the Theory of Syntax* (1965)
  - *Lectures in Government and Binding* (1981)
  - *The Minimalist Program* (1995)

Rysy generativismus:

- Univerzální gramatika
- Nativismus
- Formalismus
- Jazykový „kognitivismus“
- Jazyková znalost vs. nejazyková znalost
- Kompetence vs. performance (koncept „ideálního mluvčího“)

Další četba: Chomsky, N. *Syntactic Structures*. Paris/Hague: Mouton & Co. 1957.

Chomsky, N. *Cartesian Linguistics*. New York: Harper & Row. 1966.

Pinker, S. *Jazykový instinkt*. Praha: Dybbuk. 2010.

Funkční gramatika

- Michael Alexander Kirkwood Halliday (1925–2018)

Komunikativně-pragmatický obrat v lingvistice

- 70. léta 20. století
- Kontextově neukotvený význam – sémantika
- Kontextově ukotvený význam (ilokuční síla) – pragmatika
- Herbert Paul Grice (1913–1988), John L. Austin (1911–1960), John R. Searle (*1932)

Komunikační implikatura (Grice, 1957) → Kooperací princip

- Maxima kvantity
- Maxima kvality
- Maxima relevance
- Maxima způsobu

Kognitivní lingvistika

- „Hnutí“, jež se rozvíjí od 80. let 20. století
- 1. generace kognitivních věd vs. 2. generace kognitivních věd
- Dva klíčové závazky kognitivní lingvistiky (formulované G. Lakoffem):
  - Závazek zevšeobecnění (*Generalization commitment*)
  - Závazek kognitivní (*Cognitive commitment*)

Rysy kognitivní lingvistiky:

- Model jazyka založený na užívání (*usage-based*)
- Modelování jazykové akvizice „odspoda“ (*bottom-up*)
- Funkcionalismus
- „Antimodularismus“

Kognitivní přístupy k **významu**

- Teorie konceptuální metafory (George Lakoff, Mark Johnson, Zoltán Kövecses)
- Teorie konceptuální integrace (Mark Turner, Gilles Fauconnier)
- ...

Kognitivní přístupy ke **gramatice**

- Kognitivní gramatika (Ronald Langacker)
- Konstrukční gramatiky
  - Kognitivní konstrukční gramatika (Adele Goldberg)
  - Vtělesněná (*embodied*) konstrukční gramatika (Benjamin Bergen, Nancy Chang)
  - Radikální konstrukční gramatika (William Croft)

Další četba: Lakoff, G.; Johnson, M. *Metafory, kterými žijeme*. Praha: Host. 2002.

Lakoff, G.; Johnson, M. *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. Basic Books. 1999.

Croft, W.; Cruse, D. A. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press. 2004.

Evans, V.; Green, M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press. 2001.

Teoretická lingvistika a „pomezí disciplín“

- Sociolingvistika
- Psycholingvistika
- Neurolingvistika
- Filosofie jazyka
- ...

Aplikovaná lingvistika

- Počítačová lingvistika
- Jazyková didaktika
- Translatologie
- Forezní lingvistika
- ...

Doporučená literatura:

Černý, J. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia. 1996.

Černý, J. *Malé dějiny lingvistiky*. Praha: Portál. 2012.